

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО НАУКИ ЗА ОБРАЗОВАНИЕТО И ИЗКУСТВАТА
КНИГА ПЕДАГОГИЧЕСКИ НАУКИ

Том 114

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”
FACULTY OF EDUCATIONAL STUDIES AND THE ARTS
BOOK OF EDUCATIONAL STUDIES

Volume 114

EXTRACURRICULAR READING IN GRADE 1 – 4

ANNA GEORGIEVA

*Sofia University “St. Kliment Ohridski”
Faculty of Educational Studies and the Arts
Department “Primary School Education”*

Abstract. The article examines the learning content for extracurricular reading instruction in primary education in Bulgaria. An analysis of the number and type of literary texts included in the section for extracurricular reading in literacy books is presented. Tables show the titles of all literary works for Grade 1–4 that support extracurricular reading classes. The number and type of works is presented, its genre affiliation, the nationality of author (Bulgarian or foreign work), the presence or absence of folktales, folklore, fairy tales, etc. The comparative analysis of the learning content in literacy textbooks for extracurricular reading instruction allows teachers to make informed choices and select works tailored to the specific educational needs of their students. Conclusions are formulated based on the analysis of literary works.

Key words: extracurricular reading, primary grades, literacy textbooks, the learning content in literacy textbooks for extracurricular reading instruction

ОБУЧЕНИЕТО ПО ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ В 1. – 4. КЛАС

АННА ГЕОРГИЕВА

*Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Факултет по науки за образованието и изкуствата
Катедра „Начална училищна педагогика“*

Резюме. В студията се разглежда проблемът за учебното съдържание, предлагано в обучението по извънкласно четене в началните класове в България. Представен е

анализ на броя и вида на текстовете, включени във всяка читанка в раздела за извънкласно четене. В таблици са посочени конкретните заглавия на произведенията, отпечатани във всяка от читанките за 1. – 4. клас за обезпечаване на часовете по извънкласно четене. Анализът е по посока брой и вид на произведенията, жанрова принадлежност, от български или чуждестранни автори са, наличие на текстове от фолклора, които се предлагат за извънкласно четене. Направен е сравнителен анализ на включеното във всяка от читанките съдържание, което дава възможност на учителите за подбор на произведения от друг учебен комплект. В края на студията са формулирани изводи, базирани на представения анализ.

Ключови думи: извънкласно четене, начални класове, читанки, учебно съдържание в читанките за извънкласно четене

УВОД

Формирането на читателска култура, насочването на читателските интереси на учениците, запознаването им с разнообразни по стил, жанр и авторство текстове, е предвидено да се реализира чрез обучението по извънкласно четене, което в действащите учебни програми по български език и литература (БЕЛ) (общообразователна подготовка) от първи до четвърти клас е заложено с 0,5 часа седмично (в следбуквения етап в първи клас). В учебната програма по БЕЛ за втори, трети и четвърти клас е посочено, при препоръчително разпределение на часовете общо 224 ч. за извънкласно четене да бъдат използвани 7%, което е 16 учебни часа за цялата учебна година. Те се реализират като 1 учебен час през седмица.

УЧЕБНОТО СЪДЪРЖАНИЕ ПО ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ В АЛТЕРНАТИВНИТЕ ЧИТАНКИ ЗА НАЧАЛНИТЕ КЛАСОВЕ

В настоящата студия се представя учебното съдържание, което е предвидено за реализиране на обучението по извънкласно четене в одобрените от МОН читанки за начален етап на основна степен на образование. Всеки от учебните комплекти за обучение по български език и литература от първи до четвърти клас има и електронен вариант, за ползването на който редица издателства дадоха безплатен достъп. Той може да бъде използван при присъствено обучение и във варианта на временно дистанционно обучение с използване на електронни средства.

В изложението се представят заглавията и типът на включените текстове за реализиране на обучението по извънкласно четене във всяка една от алтернативните читанки за всеки клас.

За обучение по български език и литература за първи клас има одобрени от МОН осем алтернативни учебни комплекта. Авторският екип на Иван Цанев, Владимир Попов и Георги Георгиев (2017) (Tsanev, Popov & Georgiev, 2017)

има читанка само за първи клас, а Наталия Огнянова (Ognyanova, 2017a; Ognyanova, 2017b) има одобрен учебен комплект за първи и втори клас.

Авторска методическа система за обучение по български език и литература от първи до четвърти клас имат другите шест авторски колектива. В изложението по-долу при анализа те са представени и цитирани с фамилията на водещия автор в екипа: Т. Борисова и кол., М. Герджикова и кол., П. Димитрова и кол., Ст. Здравкова и кол., Н. Иванова и кол., Р. Танкова и кол.

В читанките от първи до четвърти клас има обособен раздел с отпечатани в него произведения за обезпечаване на обучението по извънкласно четене. Заглавието на този раздел се запазва в читанките на Т. Борисова и кол. („За тези, които искат да четат повече“) и в тези на Ст. Здравкова и кол. („Чета още и още“). Предложеното заглавие на раздела провокира учениците „да четат повече“ и „още и още“ в свободното си време, да проявяват читателски интерес към допълнителна литература и други произведения от авторите, които са представени в читанките.

Текстове за извънкласно четене са поместени на последните страници в читанките на М. Герджикова и кол. („Текстове за извънкласно четене“, символ разтворена книга), както и в тези на П. Димитрова и кол. (надпис „Извънкласно четене“, има зелен кант в горната част на страницата).

Предвидените за извънкласно четене текстове са поместени на страници сред произведенията за задължително изучаване в уроците по литература (четене), като визуално се разграничават от тях чрез отпечатан на страницата условен знак – в читанките на Н. Иванова и кол. (знакът е „дъга“) и в читанките на Р. Танкова (знакът е корица на книга с отпечатани имена на автор и заглавие на произведение или жанр).

❖ ТЕКСТОВЕ ЗА ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ В ЧИТАНКИТЕ ЗА ПЪРВИ КЛАС

В края на читанката за първи клас на Т. Борисова и кол. (Borisova, Dimitrova & Bencheva, 2017a : 33-46) е обособен раздел с произведения за извънкласно четене, който е озаглавен: „За тези, които искат да четат повече“. Това заглавие се запазва в целия следващ цикъл читанки за втори, трети и четвърти клас.

В читанката за първи клас за извънкласно четене са предложени 11 теми, които са повече от предвидените реално часове за реализиране на обучението по извънкласно четене – в оставащите до края на учебната година в следващия етап не по-малко от четири седмици. В този раздел са поместени 16 текста, които са балансирани по отношение на разнообразието им по жанрова принадлежност – 4 стихотворения, 2 разказа, 2 текста от енциклопедия/интернет, 5 приказки – 3 български народни, 2 авторски – битова и за животни, гатанка, кратък стих (виж табл. 1).

С поместването в читанката за първи клас на повече от необходимия брой произведения авторският колектив на Т. Борисова превръща читанката в своеобразна христоматия и първа собствена книга, която първокласниците могат да четат самостоятелно в свободното си време и през лятната ваканция.

Таблица 1. Текстовете за извънкласно четене в читанката за първи клас на Т. Борисова и кол. (виж Borisova, Dimitrova & Bencheva, 2017a)

<i>стр.</i>	<i>ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ – раздел „За тези, които искат да четат повече“</i>	<i>жанр</i>
34	Приказките молят: „Познайте ни, деца“ по 2-3 изр. от 3 бълг. народни приказки	приказка
35	„Как тигърът беше наказан“ – Атанас Цанков	приказка в стихове
36	„Три другарчета“ – Дядо Пънч	стихотворение
37	„Върбата“ – по Елин Пелин	разказ
38	„Цветница“ – текст от енциклопедия „Връбница“ – по Тодор Влайков Гатанка – отг. Яйце – народна гатанка	текст от енциклопедия разказ гатанка
39	„Гергьовден“ – текст от енциклопедия	текст от енциклопедия
40 41	„Двамата шивачи“ – Радой Киров	авторска приказка за животни
42	„Най-добричка“ – Васил Ив. Стоянов „Майка“ – Петко Р. Славейков	стихотворение стих
43	„Колко прави“ – Тодор Атанасов	стихотворение
44 45	„Дядо и ряпа“ – Ран Босилек	авторска приказка, битова
46	„Тон-бонбон“ – Радой Киров	стихотворение

В читанката за първи клас на М. Герджикова и кол. (Gerdzhikova et al., 2017a: 31-46) в последния раздел, озаглавен „Извънкласно четене“, са обособени 20 текста, от които 11 стихотворения, 5 авторски и 1 българска народна приказка, 2 разказа и 1 кратък стих (виж таблица 2). Отново предложените текстове са повече от необходимия брой за обезпечаване на часовете по извънкласно четене до края на учебната година. Но се забелязва превес на текстовете от жанра стихотворение в сравнение с другите жанрове.

Таблица 2. Текстовете за извънкласно четене в читанката за първи клас на М. Герджикова и кол. (виж Gerdzhikova et al., 2017a)

<i>стр.</i>	<i>ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ</i>	<i>жанр</i>
31	„Чудната врата“ – Веселин Ханчев	стихотворение
33	„Книжка – пъструшка“ – Калина Малина	стихотворение
34	„Защо ли...“ – Йордан Друмников	стихотворение
35	„В гората“ – Гео Милев „Синеока теменужка“ – Иван Вазов	стихотворение стихотворение
36	„Приказка за сън“ – Анелия Янковска-Сенгалевич	авторска приказка
37	„Писмо до баба“ – по Калина Малина „Мишка, ама друга“ – Петя Александрова	стихотворение разказ
38	„Гледай ти“ – Драгомир Шопов „Сърдитко“ – Чичо Стоян	стихотворение стихотворение
39	„Малкият спортист“ – Елисавета Багряна „Малкият колоездач“ – Валери Петров	стихотворение стихотворение
40	„Балончето, което се надува самичко“ – по Радой Киров	разказ
41	„Знаменитият валеж в Пиомбино“ – По Джани Родари	авторска приказка
42	„Вълкът и свраката“ – българска народна приказка	българска народна приказка за животни
43	„Гузен негонен бяга“ – Елин Пелин „Ученият син“ – Лев Толстой	авторска приказка авторска приказка
44 – 45	„Умният козел“ – Ангел Каралийчев (част от текста е в комикс)	авторска приказка за животни
46	ЗДРАВЕЙ, ВАКАНЦИЯ! „Довиждане, училище“ – по Марин Тачков „Ваканция“ – Ангелина Жекова	стихотворение стихотворение

В читанката за първи клас на П. Димитрова и кол. (Dimitrova, Krasteva & Todorova, 2017a: 26-31) са включени само 3 теми за извънкласно четене, като във всяка от тях е отпечатан кратък откъс от произведение – 1 народна и 2 авторски приказки, откъс от басня, част от роман (виж табл. 3). Насочване на читателските интереси на първокласниците се постига чрез отпечатаните в последната тема „Книги за ваканцията“ откъси от басня и част от две приказки, с което се цели да се провокира интерес и през лятната ваканция учениците да потърсят и прочетат цялото произведение. Забелязва се, че в една от темите за извънкласно четене в тази читанка е отпечатан и откъс от сравнително големия по обем роман на Астрид Линдгрен „Пипи Дългото чорапче“. Самостоятелното прочитане на цялата книга би било по възможностите на предварително оgramотените ученици, докато четивната техника на децата след оgramотяването, в края на първи клас, не би била достатъчно добре формирана, за да могат самостоятелно да прочетат с разбиране цялостния текст на романа с обем от над 200 страници. Но е добра идеята да се провокира интерес към произведение, в което героят е дете и се разказва интересна история, която би била увлекателна за начинаещия читател.

Таблица 3. Текстовете за извънкласно четене в читанката за първи клас на П. Димитрова и кол. (виж Dimitrova, Krasteva & Todorova, 2017a)

<i>стр.</i>	<i>ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ</i>	<i>жанр</i>
26 – 27	В света на книгата – откъс от „Кума Лиса и Косе Босе“, текст от енциклопедия; илюстрация за пътя на книгата от писателя до читателя	приказка
28 – 29	„Приключения с Пипи Дългото чорапче“ – откъс „Пипи тръгва на училище“	роман
30 – 31	Книги за ваканцията	кратки откъси от текст на: басня, народна и авторска приказка

В края на читанката за първи клас на Ст. Здравкова и кол. (Zdravkova et al., 2017a: 44-51) е обособен раздел също само с 3 теми за извънкласно четене, който е озаглавен „Чета още и още“, което се запазва като заглавие на този раздел и в читанките на авторския колектив до четвърти клас.

В посока оптимално формиране на читателска компетентност за ориентирание в книгата, в тази читанка всеки раздел започва с отделна страница. Символично тя представлява начална страница или корица на миникнижка, която се образува от произведенията, отпечатани в раздела. В тази читанка за извънкласно четене са предложени една авторска приказка, разказ и 4 кратки текста от енциклопедия (виж табл. 4). Последната тема и разтвор в читанката за първи клас е „Годишен преговор“, в който са отпечатани въпроси върху изучени през годината произведения – за свързване на заглавие на текст с жанра му, за разпознаване на откъси от произведения, за проверка на разбраното от прочетен текст и др. По този начин се акцентира върху откриването на взаимовръзки между отделните, изучавани през годината произведения и се изисква първокурсниците да демонстрират читателска компетентност.

Таблица 4. Текстовете за извънкласно четене в читанката за първи клас на С. Здравкова и кол. (виж Zdravkova et al., 2017a)

<i>стр.</i>	<i>ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ „ЧЕТА ОЩЕ И ОЩЕ“</i>	<i>жанр</i>
44 – 45 НЗ	„Бърканица в приказките“ – по Джани Родари	приказка
46 – 47 НЗ	Удивителните дървета	текст от енциклопедия
48 – 49 затв.	„Жирафът, който не се побираше в книжката“ – по Яна Казакова	разказ
50 – 51 затв.	Какво знам, мога и обичам в четенето – Годишен преговор – въпроси към различни произведения, изучавани през годината	

В читанката за първи клас на Румяна Танкова (Tankova, 2017) са обособени 3 теми за извънкласно четене, в които са включени 6 произведения – 3 стихотворения, българска и турска народна приказка, както и една гатанка (виж

табл. 5). Както се вижда и по номерата на страниците, трите теми за извънкласно четене са отпечатани сред другите текстове и се разграничават от тях по надписа на страницата „извънкласно четене“.

Обогатяването на читателската информираност на първокласниците се постига чрез отпечатаните на дясната страница на разтвора заглавия и на други книги от същия автор: 5 заглавия на книги на Леда Милева (с. 14 – 15); 5 заглавия на книги от Дора Габе (с. 24 – 25); български народни приказки и конкретно – „Приказки за Хитър Петър и Настрадаин Ходжа“ (Tankova, 2017: 36 – 37). Но и в тази читанка се дава превес на произведенията от жанра стихотворение, което е обяснимо с недобре овладяната техника на четене на първокласниците, но също така се предлага едностранно запознаването им само с текстове от един и същ литературен жанр.

Таблица 5. Текстове за извънкласно четене в читанката за първи клас на Р. Танкова (виж Tankova, 2017)

<i>стр.</i>	<i>ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ</i>	<i>жанр</i>
14–15	<i>Стихотворения – Леда Милева</i> „Двете пътечки“ – Леда Милева „В шарена дрешка“ – Леда Милева Препоръчани за четене книги – „Изгубеното хвърчило“, „Карнавал в гората“, „Зайченцето бяло“, „Двете пътечки“, „Стихотворения“ – Леда Милева	стихотворение гатанка
24–25	<i>Стихотворения – Дора Габе</i> „Мъдър“ – Дора Габе „Катето и Джори“ – Дора Габе Препоръчани книги: „Чудно нещо“, „Най обичам“, „От слон до мравка“, „Зайченцето бяло“ – Дора Габе	стихотворение стихотворение
36–37	<i>Приказки за Хитър Петър и Настрадаин Ходжа</i> „Каква неправда“ – българска народна приказка „Пари насън“ – турска народна приказка	приказка приказка

В читанката за първи клас на Иван Цанев, Владимир Попов, Георги Георгиев (Tsanev, Iv., Popov, Vl. & Georgiev, G., 2017) за извънкласно четене са предвидени три теми, в които са поместени три откъса от по-големи текстове – от приказка, от роман, от повест – книга (виж табл. 6). Два от текстовете са от български автори. В тази читанка насочване и стимулиране на читателското поведение на първокласниците и през лятната ваканция е постигнато чрез отпечатания на последната страница списък с „Препоръчителна литература“, в който са посочени следните заглавия:

1. Български народни приказки;
2. Приказки – Ханс Кристиан Андерсен;
3. Приказки – Ран Босилек;
4. „Патиланско царство“ – Ран Босилек;
5. „Пет приказки“ – Валери Петров;

6. „Спящата хубавица“ – Братя Грим;
7. „Приказки по телефона“ – Джани Родари;
8. „Писма на един дакел“ – Станка Пенчева;
9. „Пипи Дългото чорапче“ – Астрид Линдгрен“ (Tsanev, Popov & Georgiev, 2017: 45).

Това може да се приеме като препоръчителен списък със заглавия на книги, откъси от които ще се изучават и са включени в читанката за втори клас, но авторският колектив няма, одобрен от МОН, учебен комплект за следващите класове. Забелязва се, че за самостоятелно четене през лятото се препоръчват и по-големи по обем книги, но предимно от жанра авторска приказка, както и един роман.

Таблица 6. Текстовете за извънкласно четене в читанката за първи клас на И. Цанев и др. (виж Tsanev, Popov & Georgiev, 2017)

стр.	ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ	жанр
40 – 41	„Копче за сън“ – Валери Петров	приказка
42 – 43	„Мечо Пух отива на гости“ – Алън Милн	приказка
44 – 45	„Бързоходко и Повлекана“ – Емилиян Станев	приказка

В читанката за първи клас на Н. Иванова и кол. (Ivanova, Zhekova & Neshkova, 2017a), както и в тази на Наталия Огнянова (Ognyanova, 2017a), не е посочено кои произведения са за извънкласно четене.

След сравнителния анализ на включеното в алтернативните читанки за първи клас съдържание може да се направят следните изводи:

➤ Предложените в алтернативните читанки за първи клас произведения за извънкласно четене варират от абсолютния минимум за реализиране на това обучение до края на учебната година от 4 седмици – с по 3 текста в читанките на П. Димитрова и кол. (Dimitrova et al., 2017 a), Р. Танкова (Tankova, 2017 a), И. Цанев и др. (Tsanev, Popov & Georgiev, 2017), Здравкова и кол. (Zravkova et al, 2017 a).

При читанките на М. Герджикова и кол. (Gerdzhikova et al, 2017 a) и на Т. Борисова и кол. (Borisova et al, 2017a) се забелязва обратната тенденция. Те изпълняват функцията и на хрестоматия, първа лична книга с текстове за самостоятелно четене, тъй като в тях са отпечатани между 16 и 20 текста на кратки литературни произведения за деца.

➤ В три от читанките за първи клас има отпечатан препоръчителен списък със заглавия на произведения и книги за четене през ваканцията – Цанев и др. (Tsanev, Popov & Georgiev, 2017), П. Димитрова и кол. (Dimitrova et al, 2017a), Р. Танкова (Tankova, 2017).

❖ ТЕКСТОВЕ ЗА ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ В ЧИТАНКИТЕ ЗА ВТОРИ КЛАС

Във всяка от читанките за втори клас са предвидени повече от необходимия брой от 16 теми и произведения за извънкласно четене, като има вариране и в жанровото разнообразие на поместените в читанката текстове.

В читанката за втори клас на Т. Борисова и кол. (Borisova, Dimitrova & Bencheva, 2017b: 103-117) са включени необходимите за реализиране на часовете 16 теми за извънкласно четене. Отпечатаните текстове са обособени в раздела „За тези, които искат да четат повече“. В него са включени 6 стихотворения, 4 разказа и 1 басня, 5 приказки – 1 авторска и 1 българска народна, както и 3 приказки на други народи (виж табл. 7). Тематично са подбрани произведения, в които се утвърждава стремежа към знанието, както и такива, посветени на традиционни български празници.

За стимулиране на читателската компетентност на второкласниците в тази читанка са поместени и снимки на авторите, чиито произведения се изучават: Елин Пелин (с. 8), Народни будители – Паисий Хилендарски, Петър Берон, Петко Р. Славейков (с. 26), Елисавета Багряна (с. 42), Ран Босилек (с. 47), Дора Габе (с. 76).

Таблица 7. Текстове за извънкласно четене в читанката за втори клас на Т. Борисова и кол. (виж Borisova, Dimitrova & Bencheva, 2017b)

<i>стр.</i>	ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ <i>„За тези, които искат да четат повече“</i>	<i>жанр</i>
104 – 105	„Когато дядо ходил на училище“ – хърватска народна приказка	приказка
105	„Ученият син“ – Лев Толстой	приказка
106	„Не бързай“ – Ран Босилек „Есен настъпи“ – по Константин Константинов	стихотворение разказ
107	„Гостенчето на Хитър Петър“ – българска народна приказка	приказка
108-109	„Питката“ – руска народна приказка, переработана от Алексей Толстой	приказка
110	„Многото имена на добрия старец“	разказ, текст от енциклопедия
111	„Да се чудиш“ – Димитър Спасов	стихотворение
112	„Три вола и лъв“ – Езоп	басня
113	„Родино, мила“ – Георги Веселинов „Я кажи ми“ – Ран Босилек	стихотворение стихотворение
114	„Мартенички“ – Дора Габе „Грите Марти“ – Янаки Петров	стихотворение стихотворение
115	„Първото кокиче“ – Емил Коларов	разказ
116	„Срещу Великден“ – по Константин Константинов	разказ
117	„Котка със звънец“ – Ценко Цветанов	приказка

В края на читанката за втори клас на авторския колектив М. Герджикова и кол. (Gerdzhikova et al., 2017b: 102-124) е обособен раздел със заглавие „Текстове за извънкласно четене“, в който са отпечатани 37 произведения, от които 13 стихотворения, 3 народни и 7 авторски приказки, 1 народна песен и в една тема са обединени 13 гатанки (виж табл. 8). И в тази читанка се забелязва приоритетно присъствие на произведения от жанровете стихотворение и приказка.

Таблица 8. Текстове за извънкласно четене в читанката за втори клас на М. Герджикова и кол. (виж Gerdzhikova et al., 2017b)

<i>стр.</i>	<i>ТЕКСТОВЕ ЗА ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ</i>	<i>жанр</i>
102	„Високи сини планини“ – Младен Исаев „Ситна тревица“ – българска народна песен	стихотворение народна песен
103	„Изворче“ – Стоян Дринов „Звънливко“ – Галина Златина	стихотворение стихотворение
104	„Звездички“ – Елисавета Багряна „Вечер“ – Петя Дубарова	стихотворение стихотворение
105	3 стиха, на които учениците да поставят заглавие	стихотворение
106	„Прекаршената брезичка“ – Йордан Друмников	разказ
107	„Орелът и звездата“ – по Доналд Бисет	приказка
108 – 109	„Малкото слонче“ – по Ръдиард Киплинг	приказка
110	„Не искам сам“ – Петя Александрова „Футболист“ – Методи Христов	стихотворение стихотворение
111	Гатанка – българска народна приказка	приказка
112	Що е то? – 13 гатанки	гатанка
113	„Рими за деца любими“ – Марин Тачков	стихотворение
114	„Лъжецът“ – арменска народна приказка	приказка
115	„Яребицата и ленивият“ – българска народна приказка	приказка
116	„Цигулар Щурчо“ – Асен Разцветников „Дневни щурчета“ – Иван Цанев	стихотворение стихотворение
117	„И баба знае“ – Ран Босилек	приказка
118	„Автобусчето, което се страхуваше от тъмното“ – по Доналд Бисет	приказка
119	„Синият светофар“ – по Джани Родари	приказка
120	„Пролетна разходка“ – по Емилиян Станев	приказка – комикс
121	„Приказка за птичето, което научи два чужди езика“ – Радой Киров	приказка
123	„Жълта приказалка“ – Мая Дългъчева	стихотворение
124	„Ваканция“ – Атанас Душков „Ваканция“ – Петя Йорданова	стихотворение стихотворение

В раздела с текстове за извънкласно четене в читанката за втори клас на П. Димитрова и кол. (Dimitrova, Krasteva & Todorova, 2017b: 100-117) са обособени 17 теми и са отпечатани 20 произведения за извънкласно четене – 12 стихотворения, 2 български и 1 африканска народни приказки, 2 откъса от книги, 2 гатанки и 1 басня (виж табл. 9). И в тази читанка има превес на про-

изведения от жанра стихотворение, което може да ощети читателския интерес и възможността второкласниците да бъдат запознати с произведения от други прозаични жанрове.

Всяка тема за извънкласно четене е отпечатана на разтвор (две последователни страници), като визуалното структуриране е: в горната част на страницата е отпечатана глобална тема, под нея е поместен откъс от текст, а върху жълто цветно поле са посочени заглавия на книги на български автори, което стимулира изграждането и насочването на читателския интерес и читателска компетентност на второкласниците.

В последната тема със заглавие „Книги за ваканцията“ върху илюстрация като корица на книга са отпечатани заглавията: „Български народни приказки; Приказки от цял свят; Приказки по телефона; Меко казано“, което може да се приеме като препоръчителен списък с литература за самостоятелно четене. Поместен е и кратък откъс от началото на текст от този вид: „Дърварят и мечката“ – българска народна приказка; откъс от немска народна приказка; из „Дворец от сладолед“ от Джани Родари; откъс от приказката „Меко казано“ на Валери Петров. В този пасаж от текста се представят героите и мястото на действието като своеобразен увод, който да провокира читателското любопитство на второкласниците и да събуди желанието им да продължат да четат и в свободното си време.

Таблица 9. Текстовете за извънкласно четене в читанката за втори клас на П. Димитрова и кол. (виж Dimitrova, Krasteva & Todorova, 2017b)

<i>стр.</i>	<i>ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ</i>	<i>жанр</i>
100	Книжко мила „Чудната врата“ – Веселин Ханчев	стихотворение
101	Малки артисти „Щърк и заек“ – Лъчезар Станчев	стихотворение
102	Мъдростта на приказките „Лисица и заек“ – българска народна приказка „Бърза работа“ – българска народна приказка	приказка приказка
103	Приказки на народите – турски, японски, африкански и приказки на народите „Маймуна, питон и заек“ – африканска народна приказка	приказка
104	Мъдростта на басните – Езоп, Лафонтен, Стоян Михайловски „Мечката и пъгниците“ – Езоп 1 пословица	басня пословица
105	Отгатни – гатанки „Закуска“ – Дядо Пънч Гатанка – Асен Разцветников Гатанка – Дядо Благо	стихотворение гатанка гатанка
106	Иде баба зима „Приказка“ – Елисавета Багряна	стихотворение

<i>стр.</i>	<i>ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ</i>	<i>жанр</i>
107	До попеем за зимата „Снежен човек“ – Васил Павурджиев „Зимно хоро“ – Цветан Ангелов	стихотворение стихотворение
108	Бяла приказка – Валери Петров	приказка
109	„Карлсон, който живее на покрива“ – по Астрид Линдгрен	роман
110	Дора Габе в рими (и снимка на авторката) „Дете и калинка“ – Дора Габе	стихотворение
111	Стихотворения от Леда Милева (и снимка на авторката) „Дървено конче“ – Леда Милева	стихотворение
112	Добре дошла, мила пролет! „Пролет“ – Елин Пелин „Гост“ – Ран Босилек „Горски теменужки“ – Веса Паспалеева	разказ стихотворение стихотворение
113	Стихотворни шеги „Объркано стихотворение“ – Кирил Назъров „Тон бонбон“ – Радой Киров	стихотворение стихотворение
114	Как избирам книга за четене	
115	Ваканция, ура! „Гоненица“ – Атанас Цанков стих от Борислав Ганчев	стихотворение
116	Книги за ваканцията 4 откъса – 2 народни и 2 авторски приказки	приказка

В читанката за втори клас на Стойка Здравкова и кол. (Zdravkova et al., 2017b: 101-135) за извънкласно четене в последния раздел, озаглавен „Чета още и още“, са обособени 22 текста, които са обединени по жанрова принадлежност: „веселите приказки на народите“, „на какво ни учат басните“, и са отпечатани няколко произведения, представителен пример за този жанр. Както се вижда от поместеното в табл. 10, в тази читанка са отпечатани 5 откъса от книги, 2 стихотворения, 4 басни, 4 авторски и 3 народни приказки. Всяка тема е на отделен разтвор от две последователни страници.

Интересна идея е обособяването в тази читанка на разделите като миникнижка със заглавна страница и в края с лист с въпроси върху съдържанието на изучените произведения. В този урок за обобщение в края на раздела (с. 32, 72, 100) на второкласниците са поставени въпроси и задачи, свързани с: ориентирание в книга, свързване на заглавие на произведение с име на автор или с жанра му, за споделяне на читателски впечатления, знания и опит. За формиране на читателска компетентност се работи регулярно през учебната година и в обучението по литература, не само в часовете по извънкласно четене.

Таблица 10. Текстовете за извънкласно четене в читанката за втори клас на Ст. Здравкова и кол. (виж Zdravkova et al., 2017b)

стр.	ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ – „ЧЕТА ОЩЕ И ОЩЕ“	жанр
102 – 103	„Дървена сабя“ – Морис Карем стих гатанка от Георги Струмски	стихотворение
104 – 105	„Светът на малките създания“ – 4 текста от енциклопедия	текст от енциклопедия
106 – 107	„Листата на брезата“ – по Леда Милева	стихотворение
108 – 109	„Пагиланско училище“ – по Ран Босилек	повест
110 – 111	„Небивалици“ – Доналд Бисет – заглавия на отделни приказки, но без текст	
112 – 113	„Празничен календар“ – Коледа „Как се кичи дрян“ – Атанас Цанков	стихотворение
114 – 115	„Пипи Дългото чорапче“ – по Астрид Линдгрен, превод В. Ганчева	роман
116 – 117	<i>Веселите приказки на народите</i> „Златната ябълка“ – арменска народна приказка „Насън и наяве“ – турска народна приказка „Шегобийци“ – Сава Попов	приказка приказка приказка
118 – 119	<i>На какво ни учат басните</i> „Паун и врана“ – Петко Славейков „Два съда“ – Стоян Михайловски „Лебед, Щука и Рак“ – Иван Крилов „Лисицата и щъркелът“ – Федър	басня басня басня басня
120 – 121	„Приключенията на мотовете“ – по Радостина Николова	откъс от книга
122 – 123	„Бъди ми приятел!“ – по Юлия Спиридонова	приказка
124 – 125	„Синя приказка“ – по Вергиния Генова	приказка
126 – 127	„Златното яйце“ – по Светослав Минков	приказка
128 – 129	„Мисията на Черешко“ – по Питър Олейноне	приказка
130 – 131	„Пиноккио продава буквара, за да отиде да види кукления театър“ – по Карло Колоди	роман
132 – 133	„Вълкът, който искал да обиколи света“ – по Ориан Лалман	приказка
134 – 135	Годишен преговор Свързване на заглавия на произведения с име на автор или с жанр, задачи към читателите	

В читанката за втори клас на Н. Иванова и кол. (Ivanova, Neshkova & Zheкова, 2017b) със символ „дъга“ и надпис на страницата „извънкласно четене“ са отбелязани 20 текста, като те са отпечатани сред другите произведения и не са обособени в раздел. За извънкласно четене са предложени: 8 стихотворения, 3 народни приказки (българска, индийска и турска) и 1 авторска приказка, 2 откъса от книги, 2 разказа за народните празници – Великден и Заговезни, 1 народна песен и 1 басня (виж табл. 11). В тази читанка не са посочени заглавия на книги като препоръчителен списък с литература за четене през лятото.

Таблица 11. Текстовете за извънкласно четене в читанката за втори клас на Н. Иванова и кол. (виж Ivanova, Neshkova & Zhekova, 2017b)

<i>стр.</i>	<i>ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ</i>	<i>жанр</i>
8 – 9	„Училищно звънче“ – Йордан Радичков	откъс от книга с разкази („Ние, вработетата“)
16	„Разговор“ – Надя Кехлибарева гатанка	стихотворение гатанка
22	„Пътечки“ – Леда Милева	стихотворение
27	„Мечката и лошата дума“ – българска народна приказка	приказка
32 – 33	„Франклин и компютърната игра“ – Полет Буржоа	приказка
40	„Дядо Коледа“ – Гео Милев	стихотворение
48 – 49	„Трите гърнета“ – индийска приказка	приказка
53	„Вълк и щърк“ – Лафонтен	басня
58	„Хвърчило“ – Валери Петров	стихотворение
62 – 63	„Най-голямото богатство“ – турска народна приказка	приказка
65	„Мила Бабо Марто“ – Калина Малина	стихотворение
71	„Благодаря ти, мамо“ – Асен Босев	стихотворение
77	„Заговезни“ – Дора Габе Заговезни – разказ за празника	стихотворение разказ
83	„Великден“ – Александър Божинов Великден – разказ за празника	стих разказ
92	„Бриф, Бруф, Браф!“ – Джани Родари	приказка
95	„Цвета билки бере“ – народна песен	народна песен
97	„Вълшебното моливче“ – Райна Пенева	стихотворение

Читанката за втори клас на Р. Танкова и Ц. Лалев (Tankova & Lalev, 2017) съдържа 17 теми за извънкласно четене, като е отпечатано заглавието на цялата книга, а отдолу на страницата е поместен кратък откъс от текста (виж табл. 12). Така се провокира читателски интерес към книгата, след като в урока ученикът е прочел откъс от нея. Авторският колектив е дал приоритет на произведения от български автори и от жанра приказка, като за извънкласно четене е предложил: 10 авторски приказки, 2 басни, 4 откъса от книги, 1 народна песен, 1 стихотворение.

Обособеният урок по литература със заглавие „Книги за ваканцията“ може да се приеме като препоръчителен списък със заглавия на произведения за самостоятелно четене. Условието на една от задачите е: „Препоръчваме ви през лятната ваканция да разгледате и да прочетете някои от тези книги по свой избор“. Посочени са заглавията на следните книги: „Стихотворения – Елисавета Багряна; Стихотворения, приказки и гатанки – Асен Разцветников; Приказки – Георги Райчев; Приказки – Светослав Минков; Български вълшебни приказки – Николай Райнов; Басни – Жан дьо Лафонтен; Детска енциклопедия; „Алиса в Страната на чудесата“ – Луис Карол; „Приключенията на Лукчо“ – Джани Родари; „Приключенията на Пинокио“ – Карло Колоди; „Повести за Карлсон“ – Астрид Линдгрен“ (Tankova & Lalev, 2017: 133). Както се вижда, при повечето

от препоръчаните книги не са посочени конкретни заглавия, а само жанрът на произведенията – басни, приказки, стихотворения, и името на автора им.

Таблица 12. Текстовете за извънкласно четене в читанката за втори клас на Р. Танкова и Ц. Лалев (виж Tankova & Lalev, 2017)

<i>стр.</i>	<i>ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ</i>	<i>жанр</i>
10 – 11	Приказки: „Врана и лисица“ – Елин Пелин	приказка
18 – 19	Пет приказки: „Приятели“ – Валери Петров	приказка
26 – 27	Приказки по телефона – Джани Родари „Бърканица в приказките“ – Джани Родари	приказка
34 – 35	Небивалици – Доналд Бисет „Хвърчилото“ – Доналд Бисет	приказка – небивалица
42 – 43	Ние вработата – Йордан Радичков „Яйцето“ – Йордан Радичков	разказ
52 – 53	Дракончето Поли – Екатерина Йосифова „Поли“ – Екатерина Йосифова	приказка
60 – 61	Разкази и приказки – Емилиан Станев „Къщичка под снега“ – Емилиан Станев	приказка
68 – 69	Приказки за зложид деца – Красимир Дамянов „Конфитюр“ – Красимир Дамянов	приказка
76 – 77	Басни – Езоп „Селянин и орел“ – Езоп „Котката и мишките“ – Езоп	басня басня
86 – 87	Приказки – Ангел Каралийчев „Лозарят и косето“ – Ангел Каралийчев	приказка
94 – 95	Приказки от оная гора – Мая Дългъчева „Мама знае пътя“ – Мая Дългъчева	приказка
102 – 103	Мечо Пух – Алън Милн „Мечо Пух на гости на Зайо“ – Алън Милн	повест
110 – 111	Патиланци – Ран Босилек „Излет“ – Ран Босилек	разказ, част от повест
118 – 119	Писма на един дакел – Станка Пенчева „Скачащата шапка“ – Станка Пенчева	приказка
126	Припомнете си наученото „Послушковци“ – Зоя Василева „Боряно, Борянке“ – народна песен	стихотворение народна песен

В читанката за втори клас на Наталия Огнянова (Ognyanova, 2017b) не е посочено кои от текстовете са предвидени за извънкласно четене.

Въз основа на представения анализ на компонента за извънкласно четене в читанките за втори клас могат да се направят следните *изводи*.

➤ В читанките за втори клас в частта за извънкласно четене авторските колективи отново предлагат художествени текстове на български автори, предимно от жанровете приказка и стихотворение.

➤ Сравнително малко е застъпено представянето на откъс от книга и по-голям по обем текст.

➤ Може да се забележи, че почти няма едни и същи произведения, които авторските колективи на алтернативните читанки да са предложили в частта с текстове за извънкласно четене. Така учителите имат богат набор от произведения, които могат да предложат на своите ученици, и тези текстове да не са част от избория и използван от тях учебен комплект.

❖ ТЕКСТОВЕ ЗА ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ В ЧИТАНКИТЕ ЗА ТРЕТИ КЛАС

В алтернативните читанки за трети клас е сходен броят на темите и отпечатаните в тях произведения за извънкласно четене, както и по-често вече се предлагат откъси от книги.

В края на читанката за трети клас на Т. Борисова и кол. (Borisova, Dimitrova & Bencheva, 2018: 115-136) е обособен разделът „За тези, които искат да четат повече“, в който са предложени 15 текста за извънкласно четене. Отпечатани са откъси от книги, които са представени и с текстове за изучаване в часовете по литература („Листата на брезата“ – Леда Милева, „Бяла приказка“ – Валери Петров, „Приказки по телефона“ – Джани Родари). На много места в читанката е отпечатано заглавието на книгата, от която е поместеният откъс, както и снимки на български автори: Леда Милева (с. 12), Йордан Радичков (с. 25), Валери Петров (с. 27), Емилиян Станев (с. 30), Ангел Каралийчев (с. 82), Стоян Михайловски (с. 136).

Всичко това стимулира и насочва читателските интереси и компетентност на третокласниците да потърсят в свободното си време тези книги, както и да свързват заглавие на произведение с името и визията на автора. От поместеното в табл. 13 се забелязва по-балансираното разпределение в жанровата принадлежност на предлаганите за извънкласно четене текстове, като са отпечатани и 5 откъса от книги.

Таблица 13. Текстове за извънкласно четене в читанката за трети клас на Т. Борисова и кол. (виж Borisova, Dimitrova & Bencheva, 2018)

<i>стр.</i>	<i>ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ</i> <i>„За тези, които искат да четат повече“</i>	<i>жанр</i>
116 – 117	„Радост за всички“ – Ангел Каралийчев съдържание на книга, библиотека, корица	приказка
118 – 119	„Невидимият Тонино“ – Джани Родари	приказка
120	„Недочетената книжка“ – Радой Киров	приказка
121	„Златушко“ – Леда Милева, из „Листата на брезата“	поезия
122	„Нашата къща“ – Елисавета Багряна	стихотворение
123	„Слънцето и книгата“ (диалог) – Елисавета Багряна, из „Дете и книга“	стихотворение

<i>стр.</i>	ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ <i>„За тези, които искат да четат повече“</i>	<i>жанр</i>
124 – 125	„Бяла приказка“ (продължение) – Валери Петров, из „Бяла приказка“ драматизация – афиш, декор, костюм, маски	приказка
126	„Коледа в обор“ – Астрид Линдгрен	приказка
127 – 129	„Бременските градски музиканти“ – по Братя Грим	приказка
130	„Оттука почва обичта“ – Христо Радевски	стихотворение
131	„Малка мома и славей се надпяват“ – народна песен	народна песен
132	„Гълъбицата и мравката“ – Жан дьо Лафонтен	басня
133 – 134	„Мравката и захарта“ – по Доналд Бисет	разказ
135	„Проект“ – Ана Александрова	стихотворение
136	„Денят на светите братя Кирил и Методий“ – не е посочен автор	разказ

В последен раздел със заглавие „Текстове за извънкласно четене“ са обособени 17 теми в читанката за трети клас на М. Герджикова и кол. (Gerdzhikova et al., 2018: 118-140). В горния ляв ъгъл на всяка от тези страници има условен знак „отворена книга“. Авторският колектив и тук включва повече стихотворения (6 броя), 2 авторски и 1 народна приказка, 6 откъса от книги на български и чуждестранни автори (виж табл. 14).

Таблица 14. Текстове за извънкласно четене в читанката за трети клас на М. Герджикова и кол. (виж Gerdzhikova et al., 2018)

<i>стр.</i>	ТЕКСТОВЕ ЗА ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ	<i>жанр</i>
118	„Дъга“ – Драгомир Шопов	стихотворение
119	„Разходка“ – по Дора Габе	разказ
120	„Ръцете на мама“ – Георги Константинов	приказка
121	въпроси за разбиране	
122	„Морската царкиня и нейният дядо“ – Гео Милев	стихотворение
123	„Училище за вълшебства“ – по Михаил Енде	разказ
124 – 125	„Бодливият трън“ – по Емилиян Станев	разказ
126	„Малкият Хитър Петър“ – българска народна приказка, преразказал Ран Босилек	приказка
	гатанка	гатанка
127	„Слънцето и облакът“ – Джани Родари	приказка
128 – 129	„Господин Бремзер разбира как стои работата“ – по Ерих Кестнер, из „Антон и Точица“	роман
130 – 131	„Снежното момиче“ – по Светослав Минков (като комикс)	разказ
132 – 133	„Вест от Африка“ – по Хю Лофтинг откъс от книга „Историята на доктор Дулитъл“	повест
134 – 135	„Иринчето“ – по Станка Пенчева откъс от книга „Приключенията на един дакел“	приказка
136 – 137	„Шареното човече“ – Анастас Павлов	приказка

<i>стр.</i>	<i>ТЕКСТОВЕ ЗА ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ</i>	<i>жанр</i>
138	„Хвърчило и орел“ – Радой Киров	стихотворение
139	„Лалкини подаръци“ – Асен Босев	стихотворение
140	„Зелено“ – Иван Вазов	стихотворение
	„Певец“ – Иван Хаджидимитров	стихотворение

В читанката за трети клас на П. Димитрова и кол. (Dimitrova, Boncheva & Petrova, 2018: 98-117) предложените 16 произведения за извънкласно четене са обособени в раздел. В книжното тяло на читанката това не е отбелязано с думи, а само има лилав цветен кант в горната част на страниците, върху които са отпечатани текстове за извънкласно четене.

Този авторски колектив дава приоритет на запознаването на третокласниците с произведения от жанра приказка. Предложени са 6 авторски и 6 народни приказки (2 български народни, по една – гръцка, ромска, японска, афганистанска) и само 2 стихотворения (виж табл. 15).

В тази читанка последната тема за извънкласно четене е със заглавие: „Книги за ваканцията“ и съдържа илюстрация на корица на книга със заглавие на конкретно произведение. Посочено е от коя книга на автора е отпечатаният кратък откъс от текст:

„Приказки за хиляда и една нощ – откъс от „Али Баба и четиридесетте разбойници“; Български народни митове и легенди – откъс от „Легенда за Родопа планина“; „Лакомото мече“ – откъс от „Слънчевото зайче“ – Емилиян Станев; „Приключенията на Том Сойер“ – откъс от „Приключенията на Том Сойер“, Марк Твен; Стихотворения – стих от Петя Дубарова“ (Dimitrova, Boncheva & Petrova, 2018: 116 – 117).

И в тази читанка в раздела за извънкласно четене са отпечатани снимки на авторите: Ангел Каралийчев (с. 106), Елин Пелин (с. 107), Ран Босилек (с. 108), Светослав Минков (с. 109), Дора Габе (с. 112), Ханс Кристиан Андерсен (с. 110), Доналд Бисет (с. 111), Джани Родари (Dimitrova, Boncheva & Petrova 2018 с: 113), което съдейства за повишаване на читателската компетентност на третокласниците.

Таблица 15. Текстовете за извънкласно четене в читанката за трети клас на П. Димитрова и кол. (виж Dimitrova, Boncheva & Petrova, 2018)

<i>стр.</i>	<i>ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ</i>	<i>жанр</i>
98 – 99	В СВЕТА НА КНИГИТЕ (задачи)	
100 – 101	БЪЛГАРСКИ НАРОДНИ ПРИКАЗКИ	
101	„Най-добрият син“ – българска народна приказка „Сливи за смет“ – българска народна приказка	приказка приказка
102 – 103	ПРИКАЗКИ НА НАШИТЕ СЪСЕДИ	
	Илюстрация на корица на книга със заглавие: „Приказки на балканските народи“ „Бягството на животните“ – гръцка народна приказка „Рижият кон“ – ромска приказка	приказка приказка
104 – 105	ПРИКАЗКИ ОТ ЦЯЛ СВЯТ	
105	Илюстрация на корица на книга със заглавие: „Приказки на народите“; „Как изпратили стоножката на лекар“ – японска народна приказка „Старецът и маслиновото дърво“ – афганистанска приказка	приказка приказка
106 – 107	ПРИКАЗНИ РАЗКАЗВАЧИ	
107	Илюстрация на корица на книга със заглавие: „Ангел Каралийчев – Приказен свят“ „Магаре и кон“ – по Ангел Каралийчев Илюстрация на корица на книга със заглавие: „Елин Пелин – Приказки“; „Три умни глави“ – по Елин Пелин	приказка приказка
108 – 109	ПРИКАЗНИ РАЗКАЗВАЧИ	
	Илюстрация на корица на книга със заглавие: „Ран Босилек – Приказки“ „Най-голямото богатство“ – Ран Босилек Илюстрация на корица на книга със заглавие: „Светослав Минков – Приказки“ „Снежният човек и врабчето“ – по Светослав Минков	приказка приказка
110 – 111	ПРИКАЗНИ РАЗКАЗВАЧИ	
111	Илюстрация на корица на книга със заглавие: „Ханс Кристиан Андерсен – Приказки“; „Царкинята върху граховото зърно“ – по Ханс Кристиан Андерсен Илюстрация на корица на книга със заглавие: „Доналд Бисет – Небивалици“ „Мистър Крокотак“ – по Доналд Бисет	приказка приказка
112 – 113	В СВЕТА НА ПОЕЗИЯТА	
	2 илюстрации на корица на книга със заглавие: „Леда Милева – „Зайченцето бяло“ и „Стихотворения за деца“; „Планината от моя прозорец“ – Леда Милева 2 илюстрации на корица на книга със заглавие: „Джани Родари – „Приказки по телефона“ и „Небето е на всички“; „Детското влакче“ – Джани Родари	стихотворение стихотворение
114 – 115	ЛЯТНОТО ЧЕТЕНЕ Е ЗАБАВНО (как се прави читателски дневник)	

<i>стр.</i>	<i>ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ</i>	<i>жанр</i>
116 – 117	КНИГИ ЗА ВАКАНЦИЯТА Корица на книга със заглавие и кратък откъс от текст: Приказки за хиляда и една нощ – откъс от „Али Баба и четиридесетте разбойници“ Български народни митове и легенди – откъс от „Легенда за Родопска планина“ „Лакомото мече“ – откъс от „Слънчевото зайче“ – Емилиян Станев „Приключенията на Том Сойер“ – откъс от „Приключенията на Том Сойер“, Марк Твен Стихотворения – стих от Петя Дубарова	приказка митове и легенди разказ роман стихотворение

В читанката за трети клас на Стойка Здравкова и кол. (Zdravkova et al., 2018: 103-135) в раздела с текстове за извънкласно четене „Чета още и още“ са поместени най-много откъси от книги – 8, предимно на чуждестранни автори: „Малкия Никола“ на Госини и Семпе, „Маншон, Полуобувка и Мъхеста брада“ от Ено Рауд, „Магьосникът от Оз“ от Лиман Франк Баум, „Приключенията на Незнайко“ на Николай Носов, както и от българските автори: Станка Пенчева – „Писма на един дакел“ и на съвременната писателка Юлия Спиридонова-Юлка – „Кръстьо – частен детектив“ (табл. 16).

Запознаването с откъс от по-голямо по обем произведение стимулира интереса и читателското поведение на третокласниците, за да запълват част от свободното си време със самостоятелно четене. Предлагането на разнообразно съдържание всъщност позволява на учениците да се представи по-широк набор от достъпна литература за четене – за пакости и приключения на героите-деца, произведения с герои-животни, фантастични и нереалистични преживявания на героите на Ено Рауд.

В тази читанка всяка от 16-те теми за извънкласно четене е отпечатана на разтвор. Заглавието на последната тема е „Годишен преговор. Какво знам, мога и ценя в края на трети клас“ и съдържа 11 задачи за проверка на разбирането на съдържанието на изучавани произведения: свързване на заглавие с име на автор или определяне на жанровата принадлежност на конкретен текст. Чрез изпълнението на тези задачи може да се установи равнището на читателската компетентност на третокласниците.

Таблица 16. Текстовете за извънкласно четене в читанката за трети клас на Ст. Здравкова и кол. (виж Zdravkova et al., 2018)

<i>стр.</i>	ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ „ЧЕТА ОЩЕ И ОЩЕ“	<i>жанр</i>
104 – 105	„Книжка войник“ – Леда Милева	поемка
106 – 107	Удивителните животни 4 текста от интернет, представени на екран	4 текста от интернет, представени на екран
108 – 109	„Историята на доктор Дулитъл“ – Хю Лофтинг	роман
110 – 111	„Птичи хор“ – Добри Жотев 4 стихотворения, на които да се постави заглавие	стихотворения
112 – 113	„При сладоледа“ – Ено Рауд, из „Маншон, Полуобувка и Мъхеста брада“	откъс от повест
114 – 115	„Среща с вещица човекоядка“ – Юлия Спиридонова– Юлка, из „Кръстьо – частен детектив“	роман
116 – 117	„Страхливият лъв“ – Лиман Франк Баум, из „Вълшебникът от Оз“	роман
118 – 119	„Дребосъчетата от Града на цветята“ – Николай Носов, из „Приключенията на Незнайко“	роман-приказка
120 – 121	„Малкият мъж“ – Ерих Кестнер	роман
122 – 123	„Кой съм аз?“ – Станка Пенчева, из „Писма на един дакел“	разказ
124 – 125	Какво обичам (стихотворения с деца герои) 3 стихотворения Да се свърже текст със заглавието и името на автора „Внучка – фотографа“ – Лиана Даскалова „Следотърсач“ – Красимир Машев „Гаралезът“ – Роал Дал	стихотворение
126 – 127	„Яйцето“ – Йордан Радичков, из „Ние врабчетата“	разказ
128 – 129	„Боб. Малката метална кутийка с голяма мечта“ – Здрава Каменова	поемка в стихове
130 – 131	„Моите красиви рога“ – Радостина Николова	разказ
132 – 133	„Приключенията на Туфо рижия пират“ – Георги Константинов	повест
134 – 135	Годишен преговор Какво знам, мога и цена в края на трети клас	11 задачи към изучаваните произведения

В 15 теми са отпечатани 18 текста за извънкласно четене, но те не са обособени в раздел, в читанката за трети клас на Н. Иванова и кол. (Ivanova, Zhekova & Neshkova, 2018). И тук се забелязва приоритетно присъствие на приказки – 5 авторски и 3 народни (индийска, турска, африканска). Само в 2 от темите се посочва заглавие на книга, което ощетява изграждането на читателска компетентност и широки читателски интереси у третокласниците (виж табл. 17).

Таблица 17. Текстовете за извънкласно четене в читанката за трети клас на Н. Иванова и кол. (виж Ivanova, Zheкова & Neshkova, 2018)

<i>стр.</i>	<i>ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ</i>	<i>жанр</i>
8	„Веселият Ежко“ – Иван Василев	разказ
14 – 15	„Хитрана“ – Асен Разцветников	приказка
22	„Приятелство“ – индийска приказка	приказка
29 – 30	„Добрите стопани“ – Асен Разцветников	приказка
37	„Дръвче, което ражда златни плодове“ – турска народна приказка	приказка
45	„Коледна песен“ – Елисавета Багряна	стихотворение
52 – 53	„Страшилище за снежни човеци“ – Йордан Радичков, из „Ние, вработетата“	разказ
58	„Канарче и котка“ – Банчо Банов	басня
64 – 65	„Защо щъркелите имат червени клонове“ – Марко Ганчев, „Имате ли гъдел“	приказка
72 – 73	„Златното и сребърното братче“ – африканска приказка	приказка
79	„Ръцете на мама“ – Георги Константинов	приказка
85 – 86	„Дъждът“ – Доналд Бисет Гатанка – Панчо Панчев	приказка гатанка
93	„Пеперуда“ „Дай, Боже, дъжд!“ – из „Слънчови повратки“, Лозинка Йорданова	народна песен разказ
107	„Кратунката“ – Анастас Стоянов	приказка
109	„Кирил и Методий“ – Иван Давидков	стихотворение

В читанката за трети клас на Р. Танкова и Ц. Лалев (Tankova & Lalev, 2018) предложените за извънкласно четене 16 теми също са отпечатани сред другите произведения. Условният знак е илюстрация на корица на книга, върху която са изписани името на автора и заглавието на книгата, а под тях е отпечатан конкретният текст за работа в часа по извънкласно четене. Това може да се приеме като насочване на читателските интереси на учениците и обогатяване на читателската им компетентност за произведения на съответния автор. От поместеното в табл. 18 съдържание се забелязва, че и този път авторският колектив предлага предимно авторски приказки (8 броя), които обективно могат да се обсъдят в един учебен час, но се пропуска възможността да се стимулира читателския интерес към други по-големи по обем произведения – романи, повести.

В последната тема „Книги за ваканцията“ е предложен списък със заглавия на произведения, откъси от които са изучавани вече в часовете по извънкласно четене, което предполага, че е събуден читателски интерес към тях: „Тошко Африкански“ – Ангел Каралийчев, „Крокодилът Гена“ – Едуард Успенски, „Пипи Дългото чорапче“ – Астрид Линдгрен, „Историята на доктор Дулитъл“ – Хю Лофтинг, „Емил от Лънеберя“ – Астрид Линдгрен, „Приключенията на Том Сойер“ – Марк Твен, „Лили Чудото“ – Книстер, „Алиса в страната на чудесата“ – Луис Карол (Tankova & Lalev, 2018: 117).

Таблица 18. Текстовете за извънкласно четене в читанката за трети клас на Р. Танкова и Ц. Лалев (виж Tankova & Lalev, 2018)

стр.	ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ	жанр
10 – 11	Приказки – Ран Босилек „Баба и внуче“ – Ран Босилек	приказка
16	Весел гъделичкащ смях – Маргарит Минков „Важното приключение на важната готварска книга“ – Маргарит Минков	приказка
17	„Палачинкова тайна“ – Виктор Самуилов	стихотворение
23	Български народни приказки „Гостенчето“ – българска народна приказка пословица	приказка пословица
30	Басни – Лафонтен „Петлето, котаракът и мишлето“ – Лафонтен	басня
37	Приказки – Асен Разцветников „Бързите комари“ – Асен Разцветников	приказка
44 – 45	Приключенията на Лиско – Борис Априлов „В гнездото на орела“ – Борис Априлов	роман
52	Приказки – Николай Райнов „Царят на птиците“ – Николай Райнов	приказка
59	Повести за Карлсон – Астрид Линдгрен „Карлсон, който живее на покрива“ – Астрид Линдгрен	повест
66 – 67	Приключенията на Пинокио – Карло Колоди „Пинокио получава буквар“ – Карло Колоди	приказка
74	Стихотворения – Елисавета Багряна „Зимата, пролетта и детето“ – Елисавета Багряна	стихотворение
81	Туфо рижият пират – Георги Константинов „Първо бягство“ – Георги Константинов	разказ
88 – 89	Приключенията на Лукчо – Джани Родари „Едно необикновено влакче“ – Джани Родари	повест
96	Приказки – Светослав Минков „Златното яйце“ – Светослав Минков	приказка
103	Стихотворения – Валери Петров „Време за игри“ – Валери Петров, из „В лунната стая“	стихотворение
110	Книгите около нас (преговор) – свързване на заглавие с име на автор	
117	Книги за ваканцията „Тошко Африкански“ – Ангел Каралийчев „Крокодилът Гена“ – Едуард Успенски „Пипи Дългото чорапче“ – Астрид Линдгрен „Историята на доктор Дулитъл“ – Хю Лофтинг „Емил от Льонеберя“ – Астрид Линдгрен „Приключенията на Том Сойер“ – Марк Твен „Лили Чудото“ – Книстер „Алиса в страната на чудесата“ – Луис Карол	откъси от книгите (романи и повести)

Въз основа на представения анализ на съдържанието в частта за извънкласно четене в читанките за трети клас могат да се направят следните изводи.

➤ В края на две от читанките за трети клас е отпечатан списък с препоръчителна литература за четене през лятото (Dimitrova, Boncheva & Petrova, 2018; Tankova & Lalev, 2018).

➤ В частта с текстове за извънкласно четене вече в повече читанки се предлагат по-голям брой откъси от книги и се насочва читателският интерес на третокласниците, стимулира се осмислянето на връзката между името на автора, неговата снимка и заглавия на други произведения на същия автор.

➤ В повече читанки за трети клас са предложени откъси от любими романи и повести за деца, в които главните герои са на възрастта на третокласниците – читатели, което би провокирало интерес и усещането за идентифициране с преживяванията на героя от книгата.

❖ ТЕКСТОВЕ ЗА ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ В ЧИТАНКИТЕ ЗА ЧЕТВЪРТИ КЛАС

Читанката за четвърти клас на Борисова и кол. (Borisova, Dimitrova & Bencheva, 2019a: 81-97; Borisova, Dimitrova & Bencheva, 2019b: 59-66) е разделена в две отделни книжни тела, като в края на всяко от тях е обособен раздел „За тези, които искат да четат повече“. На тези страници са отпечатани конкретните текстове за извънкласно четене, в които сравнително равномерно са представени произведения от различни жанрове – 3 откъса от книги, 3 стихотворения, 3 авторски приказки, 4 разказа, 1 легенда (виж табл. 19).

Таблица 19. Текстове за извънкласно четене в читанката за четвърти клас на Т. Борисова и кол. (виж Borisova, Dimitrova & Bencheva, 2019a; Borisova, Dimitrova & Bencheva, 2019b)

<i>стр.</i>	<i>Текстовете за ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ в читанката на Т. Борисова и кол. са обособени в последния раздел „За тези, които искат да четат повече“</i>	<i>жанр</i>
82 – 97	В първата част на читанката за четвърти клас (2019a)	
82 – 84	„Госпожица Хъни“ – Роалд Дал, из романа „Матилда“	роман
85 – 86	„Калинката“ – Георги Райчев	приказка
87	„Сбогом лято!“ – Емануил Попдимитров „Есен“ – Елин Пелин	стихотворение стихотворение
88 – 89	„Какво разказва Луната“ – Методи Бежански	приказка
90 – 91	„Наказанието“ – по Златко Енев, из „Паркът на призраците“ Препоръчано е да се прочете книгата „Паркът на призраците“.	откъс от фантастична трилогия за деца
92	„Как се прави сурвачка“ – Лозинка Йорданова „Как се кичи дрян“ – Атанас Цанков	разказ разказ
93 – 94	„Славият и розата“ – Оскар Уайлд	приказка
95	„Тъмното езеро“ – Лозинка Йорданова	легенда

<i>стр.</i>	<i>Текстовете за ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ в читанката на Т. Борисова и кол. са обособени в последния раздел „За тези, които искат да четат повече“</i>	<i>жанр</i>
96 – 97	„Мили мой Мио“ – Астрид Линдгрен Препоръчано е да се прочете книгата.	роман
с. 60 – 66	Във втората част на читанката за четвърти клас на Т. Борисова и кол. (2019 б)	
60	„Тичайте, вълшебни колела“ – Иван Николов	стихотворение
61	„Моя българска земя“ – Евтим Евтимов	разказ
62 – 63	„Щъркълът иде“ – Лъчезар Станчев	сценка в стихове
64	„Цветен Георги“ – по Лозинка Йорданова	разказ
65 – 66	„Как са се родили буквите“ – по Надежда Драгова	приказка

В края на читанката за четвърти клас на М. Герджикова и кол. (Gerdzhikova et al., 2019: 124-140) са обособени 24 текста с отпечатано заглавие „Текстове за извънкласно четене“. Те са обединени в 17 теми по жанров признак: „Мъдростта на ... басните (с. 130), приказките (с. 131)“, а отдолу на страницата са отпечатани името на автора и заглавието на конкретния текст, предложен за четене в часа (табл. 20). Забелязва се, че и в тази читанка авторският колектив дава превес на произведения от жанра приказка – 6 авторски приказки от съвременни автори, както и 4 народни приказки. Предложени са 3 басни, 2 легенди, 2 народни песни, 10 гатанки и 13 пословици. В по една тема са обединени всички текстове от посочения жанр – пословица, гатанка, народна песен, басня.

Таблица 20 Текстове за извънкласно четене в читанката за четвърти клас на М. Герджикова и кол. (виж Gerdzhikova et al., 2019)

<i>стр.</i>	ТЕКСТОВЕ ЗА ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ – В ЧИТАНКАТА НЯМАТ ЗАГЛАВИЕ И НЕ СА РАЗГРАНИЧЕНИ	<i>жанр</i>
124	<i>Добро и зло</i> „Всяко зло за добро“ – Ран Босилек	приказка
125	<i>Детските мечти</i> „Принцът на сънищата“ – Весела Фламбурари „Розова приказалка“ – Мая Дългъчева	приказка приказка
126	<i>Най-добрите приятели</i> „Дядова приказка“ – Анелия Янковска-Сенгалевич	приказка
127	<i>Силата на любовта</i> „Най-сигурните ръце“ – Ангелина Жекова	приказка
128	<i>Приказният свят на Ангел Каралийчев</i> „Дар от сърце“ (откъс) – по Ангел Каралийчев	приказка
129	<i>България на картата и в литературата</i> „Неверница Арда“ (откъс) – Георги Райчев	разказ

<i>стр.</i>	ТЕКСТОВЕ ЗА ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ – В ЧИТАНКАТА НЯМАТ ЗАГЛАВИЕ И НЕ СА РАЗГРАНИЧЕНИ	<i>жанр</i>
130	<i>Мъдростта на басните</i> „Звездоброец“ – Петко Р. Славейков „Лъв и магаре“ – Стоян Михайловски „Дъб“ – Стоян Михайловски	басня басня басня
131	<i>Мъдростта на приказките</i> „Ученият син и неученият татко“ – българска народна приказка	приказка
132	<i>Приказката – извор на смях и веселие</i> „Лаком дол“ – българска народна приказка „Богатият и Хитър Петър“ – българска народна приказка „Работна жена“ – българска народна приказка	приказка
133	<i>Народните песни – красота, музика и танц</i> „Диляна мома хубава“ – българска народна песен „Момиче мъничко“ – българска народна песен	народна песен
134	<i>Хубава си, татковино</i> „Мила Родино“ – Цветан Радославов, стих от химна на България „В Пирин“ – Иван Вазов, откъс от разказ „Разходка до Баняса“ – Иван Вазов, стих	стихотворение разказ стихотворение
135	<i>Как да пиша стихове?</i> „Римите на Руми“ – по Марин Тачков	стихотворение
136	<i>Пъстри гатанки – 10 гатанки</i>	гатанка
137	<i>Какво е четенето? – 2 мисли</i> „Твоята книга“ – Младен Исаев	стихотворение
138	<i>Светът на легендите</i> „От какво е златно врабчето“ – българска легенда „Кукувицата“ – българска легенда	легенда
139	<i>Кой знае най-много пословици? – 13 пословици</i>	пословица
140	<i>Весели игри</i> „Колко е дълбоко морето?“ – Юлия Момчилова	стихотворение

В читанката за четвърти клас на П. Димитрова и кол. (Dimitrova, Krasteva & Todogova, 2019: 106-138) е обособен раздел със заглавие „Извънкласно четене“, в който са включени 30 текста.

Всеки разтвор започва с глобална тема, под нея върху илюстрация на книжно тяло са изписани името на автора и заглавието на книгата, а отдолу на страницата е поместен конкретен откъс или цял текст от тази книга. Така четвъртокласниците се стимулират към извършване на самостоятелна дейност с книгата, а на няколко места е отпечатано заглавието и има препоръка да се прочете цялата книга.

Интересен подход в читанката за четвърти клас на П. Димитрова и кол. (пак там, 2019) с оглед стимулиране на читателската компетентност на четвъртокласниците е обособяването на разтвор, посветен на определен български или чуждестранен автор, като неговото име е отпечатано най-горе на страницата (Иван Вазов, Елин Пелин, Дора Габе, Константин Константинов, Леда

Милева, Ханс Кристиан Андерсен, Емилиян Станев, Ангел Каралийчев) и са поместени произведения от този автор.

За извънкласно четене в тази читанка за четвърти клас са предложени: 11 стихотворения, 7 авторски и 3 народни приказки, 2 легенди, 2 откъса от книги (виж табл. 21). По този начин е подценена възможността четвъртокласниците да се запознаят с част от книга, което би могло да провокира читателския им интерес към това съдържание и ги стимулира да приложат самостоятелно прочитане на книгата в свободното им време.

На последния разтвор (с. 140 – 141) в читанката със заглавие „Книги за ваканция“ са отпечатани имена на автори и заглавия на техни книги: „Български народни приказки – из „Тримата братя и златната ябълка“, из „Златното момиче“; Николай Кун – из „Старогръцки митове и легенди“ – Николай Кун; Приказки – Шарл Перо – из „Котаракът в чизми“; Приказки – Х. К. Андерсен – из „Грозното патенце“ (Dimitrova, Krasteva & Todorova, 2019: 140 – 141).

Смело творческо решение на П. Димитрова и кол. (Dimitrova, Krasteva & Todorova, 2019) е включването в тази читанка за изучаване на откъс от романа „Хари Потър в стаята на тайните“ и даже са препоръчани със заглавието им другите два тома от едноименната поредица.

Таблица 21. Текстовете за извънкласно четене в читанката за четвърти клас на П. Димитрова и кол. (виж Dimitrova, Krasteva & Todorova, 2019)

<i>стр.</i>	<i>ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ</i>	<i>жанр</i>
106	ОБИЧАМ ТЕ, РОДИНО П. Р. Славейков – Стихове за деца „Татковина“ – П. Р. Славейков	стихотворение
107	Петя Дубарова – Мечти „Мечти“ – Петя Дубарова „Легенда за България“ – няма име на автор	стихотворение легенда
108 – 109	В СВЕТА НА НАРОДНОТО ТВОРЧЕСТВО Български народни приказки „Не сечи клона, на който седиш“ – бълг. нар. приказка „Юнак Петльо“ – бълг. нар. приказка Български пословици и гатанки	приказка приказка пословица
110 – 111	ПРИКАЗКИ НА НАРОДИТЕ Приказки на народите „Благодарните статуи“ – японска нар. приказка	приказка
112 – 113	ЛЕГЕНДИТЕ РАЗКАЗВАТ Български легенди, Легенди от цял свят „Летящият холандец“ – моряшка легенда по Джералдин Маккориън	легенда
114 – 115	ПРИКАЗНИ РАЗКАЗВАЧИ Асен Разцветников – Приказки „Добрите стопани“ – по Асен Разцветников	приказка

<i>стр.</i>	<i>ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ</i>	<i>жанр</i>
116 – 117	КОЛЕДНИ ВЪЛШЕБСТВА Константин Константинов – Приказки за теб „Бъдни вечер“ – по Константин Константинов „Коледа“ – Иван Бунин	приказка стихотворение
118 – 119	ПРИКАЗНИ РАЗКАЗВАЧИ Елин Пелин – Приказки „Снежанка“ – по Елин Пелин	приказка
120 – 121	МОЯТА ЕНЦИКЛОПЕДИЯ Енциклопедия на българските съкровища Моята първа енциклопедия Открития, рекорди, постижения	б откъса от енциклопедия
122 – 123	ЗА СВОБОДАТА Иван Вазов – Разкази „Чистият път“ – по Иван Вазов	разказ
124 – 125	ПРИКАЗНИ РАЗКАЗВАЧИ Ангел Каралийчев – Приказки „Колибрито и слонът“ – по Ангел Каралийчев	приказка + текст от интернет
126 – 127	ПРОЛЕТ МОЯ Стихотворения за пролетта Гатанка – Асен Разцветников „Пролет иде“ – Емануил Попдимитров „Червено море“ – Борислав Ганчев	стихотворение стихотворение стихотворение
128 – 129	ПРИКАЗНИ РАЗКАЗВАЧИ Йордан Радичков – Малки жабешки истории „Жабешко пране“ – по Йордан Радичков Препоръка да се прочете книгата „Малки жабешки истории“	приказка
130 – 131	ПРИКАЗКИТЕ РАЗКАЗВАТ Андерсенови приказки „Пет в една шушулка“ – по Ханс Кристиан Андерсен	приказка
132 – 133	ПРИКАЗНИ РАЗКАЗВАЧИ Лиман Франк Баум – Вълшебникът от Оз „Вълшебникът от Оз“ – по Лиман Франк Баум	роман
134 – 135	ПРИКАЗКИТЕ РАЗКАЗВАТ Джани Родари – Стихотворения, Приказки „Спящата царкиня“ – Джани Родари „Дресираният кон“ – Джани Родари	стихотворение приказка
136 – 137	ПРИКАЗНИ РАЗКАЗВАЧИ Дж. К. Роулинг – Хари Потър и философският камък, Хари Потър в стаята на тайните, Хари Потър и огненият бокал „Необикновеното момче“ – Дж. К. Роулинг, из „Хари Потър в стаята на тайните“	роман

<i>стр.</i>	ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ	<i>жанр</i>
138 – 139	ВАКАНЦИЯ, ЗДРАВЕЙ! Кирил Назъров – Стихотворения Виктор Самуилов – Стихотворения Васил Сотиров – Стихотворения Не искам да порасна – Кирил Назъров Два на нула – Димитър Златев Планиране – Виктор Самуилов Таен музикален знак – Васил Сотиров 3 народни гатанки	стихотворение стихотворение стихотворение стихотворение гатанка
КНИГИ ЗА ВАКАНЦИЯТА		
140 – 141	Български народни приказки – из „Тримата братя и златната ябълка“, из „Златното момиче“ Николай Кун – из „Старогръцки митове и легенди“ Приказки – Шарл Перо – из „Котаракът в чизми“ Приказки – Х. К. Андерсен – из „Грозното патенце“	приказка легенда приказка приказка

В читанката за четвърти клас на Здравкова и кол. (Zdravkova et al., 2019: 111-143) е обособен последен раздел „Чета още и още“, в който са отпечатани 16 текста за извънкласно четене. От тях 8 са откъси от книга, 4 авторски приказки, 2 разказа, 1 комикс (виж табл. 22).

Авторският колектив на Ст. Здравкова прокарва новаторската нишка, като във всяка от читанките си за началните класове включва текстове от съвременни автори. Разделите с текстове са визуално разграничени като миникнижка. На много места в читанката като илюстрация върху корица на книга са посочени заглавия на други книги от същия автор. И в читанката за четвърти клас са отпечатани снимки на български и няколко чуждестранни автори: Йордан Радичков (с. 20), Недялко Йорданов (с. 28), Елисавета Багряна (с. 54), Иван Вазов (с. 55), Ран Босилек (с. 56), Дора Габе (с. 65), Ангел Каралийчев (с. 97), Асен Разцветников (с. 100), Виктор Самуилов (с. 105), Леда Милева (с. 107), Валери Петров (с. 114), Джани Родари (с. 117), Светослав Минков (с. 118), Елин Пелин (с. 120), Емилиян Станев (с. 122), Астрид Линдгрен (с. 126), Станислав Стратиев (Zdravkova et al., 2019: 140).

Последната тема и в тази читанка е: „Годишен преговор. Какво знам, мога и цена в края на четвърти клас“, което е провокирано на учениците да проверят знанията и уменията си при изпълнение на задачите за свързване на заглавие на произведение с името на автора, изображение на герой с негови реплики и т.н.

Таблица 22. Текстовете за извънкласно четене в читанката за четвърти клас на Здравкова и кол. (виж Zdravkova et al., 2019)

<i>стр.</i>	<i>ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ „ЧЕТА ОЩЕ И ОЩЕ“</i>	<i>Жанр</i>
112 – 113	„Сърце. Дневникът на един ученик“ – Едмондо де Амичис „Нашият учител“ – Едмондо де Амичис „Моите другари“ – Едмондо де Амичис	роман
114 – 115	„Пук!“ – Валери Петров	приказка
116 – 117	„Джелсомино в страната на лъжците“ – Джани Родари	повест
118 – 119	„Как гарджето стана певец“ – Светослав Минков	приказка
120 – 121	„Ян Бибиян. Невероятните приключения на едно хлапе“ – Елин Пелин	роман
122 – 123	„Слънчевото зайче“ – Емилиян Станев	разказ
124 – 125	„Сакъз Сардуна“ – Елиф Шафак	приказка
126 – 127	„Емил от Лъонеберя“ – Астрид Линдгрен	роман
128 – 129	„Кралска кръв“ – Юлия Спиридонова	приказка
130 – 131	„Приказка за рибаря и златната рибка“ – Александър Пушкин	приказка в стихове
132 – 133	„Антон и Точица“ – Ерих Кестнер	роман
134 – 135	„Къщата на Август“ – Сотир и Пенко Гелеви	комикс
136 – 137	„Животът ми като тиквичка“ – Жил Парис	роман
138 – 139	„Том Сойер“ – Марк Твен	роман
140 – 141	„Капитаните от Бискайския залив“ – Станислав Стратиев	разказ
142 – 143 обобщение	Какво знам, мога и цена в края на четвърти клас. Годишен преговор	Задачи за свързване на заглавие на произведение с името на автора, изображение на герой с негови реплики и т.н.

Темите и текстовете за извънкласно четене са разграничени от другите произведения с условен знак „дъга“ в читанката за четвърти клас на Иванова и кол. (Ivanova, Zhekova & Neshkova, 2019). Предложени са 4 откъса от книги, 5 авторски приказки, 1 легенда, 1 народна песен, 1 стихотворение и 1 текст от интернет (виж табл. 23).

Читателската компетентност на четвъртокласниците се надгражда чрез отпечатаните и в тази читанка снимки на автори: Ангел Каралийчев (с. 14), Елин Пелин (с. 20), Ран Босилек (с. 44), Валери Петров (с. 49), Асен Разцветников (с. 51), Ханс Кристиан Андерсен (с. 68), Йордан Радичков (с. 97), Виктор Самуилов (с. 118).

Таблица 23. Текстовете за извънкласно четене в читанката за четвърти клас на Н. Иванова и кол. (Ivanova, Zheкова & Neshkova, 2019)

<i>стр.</i>	<i>Текстовете за ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ са отбелязани със символ „дъга“ в горната част на листа и са отпечатани сред другите текстове</i>	<i>жанр</i>
11 – 12	„Родопска легенда“ – Николай Хайтов	легенда
16 – 17	„Захарното петле“ – Константин Константинов	приказка
23 – 24	„Тези нещастни призраци“ – Джани Родари	приказка
40	„Колибри“ – из интернет	текст от интернет
50	„Орач оре равно поле“ – народна песен	народна песен
57	„Вълк и човек“ – Братя Грим	приказка
64 – 65	„Семейство Дада“ – Гунел Линде, из „Смешни семейства“	повест
73 – 74	„Разкриването на страшния Оз“ – Лиман Франк Баум Не е посочено заглавието на книгата.	роман
90 – 91	„Двете гърнета“ – Ангел Каралийчев	приказка
104 – 105	„Двойната Лотхен“ – Ерих Кестнер Не е посочено заглавието на книгата.	роман
112 – 113	„Том се запознава с Беки“ – Марк Твен, из „Приключенията на Том Сойер“	роман
120 – 121	„Небесна приказка“ – Петя Дубарова	приказка
127	„Жираф“ – Николай Кънчев	стихотворение

В читанката за четвърти клас на Р. Танкова и В. Самуилов (Tankova & Samuilov, 2019) 16-те теми за „извънкласно четене“ са поместени сред другите произведения, като визуално са разграничени от тях със символ – илюстрация на книжно тяло с изписани върху корицата му име на автора и заглавие на книгата. Отдолу на страницата като илюстрация на лавица с подредени книги са отпечатани заглавията на книгите, които вече са препоръчани и са разгледани в предходните уроци по извънкласно четене, които в последната тема „Книгите около нас (преговор)“ вече са 14 книги. Прави впечатление, че първо се посочват имената на автора, а след това и заглавието на книгата. На страницата в читанката е отпечатан и откъс от нея.

В последната тема „Книги за ваканцията“ (Tankova & Samuilov, 2019:125) в първа задача е заявено, че това е „препоръчителен списък с книги и произведения за ваканцията“, като са посочени следните конкретни заглавия на произведения и жанровата им принадлежност:

<i>Тип издание и жанр</i>	<i>Заглавие на книгата или произведението</i>
Български народни приказки	„Тримата братя и златната ябълка“ „Златното момиче“
Авторски приказки	„Котаракът в чизми“ – Шарл Перо „Грозното патенце“ – Ханс Кристиан Андерсен
Приказки на балканските народи	„Главатарят, който искал да плени месечината“ – турска народна приказка
Старогръцки митове и легенди	„Произходът на боговете“
Български народни предания и легенди	„Господ и дяволът правят света“
Български народни песни	„Троица братя града градяха“
Български празничен календар	Коледа, Великден, Пасха, Курбан байрам, Гергьовден
/без рубрика – само произведенията са посочени/	„Хайдуги“ – Христо Ботев, „Похитителят на мълнии“ – Рик Рийърдън

В тази читанка за извънкласно четене са предложени 11 откъса от романи, като е посочено и заглавието на цялата книга (виж табл. 24) от български или чуждестранен автор.

Таблица 24. Текстовете за извънкласно четене в читанката за четвърти клас на Танкова и Самуилов (Tankova & Samuilov, 2019)

<i>стр.</i>	<i>Текстовете за ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ – отпечатани са сред другите произведения. Символ книга с отпечатано върху нея име на автора и заглавие на книгата, а отдолу откъс от текст, като не е посочено името на автора.</i>	<i>жанр</i>
9	Николай Райков – „Голямото приключение на малкото таласъмче“ „Игра на криеница“ – Николай Райков	книга-игра
16 – 17	Читателски дневник	задачи и кратки откъси
24	Ангел Каралийчев – „Тошко Африкански“ „В гората“ – Ангел Каралийчев	роман
31	Български митове и легенди „Крали Марко си намира крилат кон“ – преразкавал Цанко Лалев	легенда
38	Астрид Линдгрен – „Пипи Дългото чорапче“ „Ден за чистене“ – Астрид Линдгрен	роман
45	Виктор Самуилов – „Не е честно“ „Зараза“ – Виктор Самуилов „Не е честно“ – Виктор Самуилов	стихотворение стихотворение
52 – 53	Книстер – „Лили Чудото“ „Коледни обувки“ – Книстер	роман
60	Едуард Успенски – „Крокодилът Гена и неговите приятели“ „Дом на приятелството“ – Едуард Успенски	роман

<i>стр.</i>	<i>Текстове за ИЗВЪНКЛАСНО ЧЕТЕНЕ – отпечатани са сред другите произведения. Символ книга с отпечатано върху нея име на автора и заглавие на книгата, а отдолу откъс от текст, като не е посочено името на автора.</i>	<i>жанр</i>
67	Марк Твен – „Приключенията на Том Сойер“ „Лекарството“ – Марк Твен	роман
74	Петя Кокудева – „Питанки“ „Колко езици има“ – Петя Кокудева „Могат ли да се дресират“ – Петя Кокудева	стихотворение стихотворение
81	Елин Пелин – „Ян Бибян“ „Чудната книга“ – Елин Пелин	роман
88	Хю Лофтинг – „Историята на доктор Дулитъл“ „Лекар в джунглата“ – Хю Лофтинг	роман
95	Луис Карол – „Алиса в страната на чудесата“ „Свободно надбягване“ – Луис Карол	роман
102	Антоан дьо Сент-Екзюпери – „Малкият принц“ „Раздялата с лисицата“ – Екзюпери	роман
109	Георги Данаилов – „Деца играят във“ „Чудото на морето“ – Георги Данаилов	роман
116	Книгите около нас (преговор)	въпроси и задачи
122 – 123	Припомнете си наученото (годишен преговор)	въпроси и задачи
125	Книги за ваканцията Български народни приказки – „Тримата братя и златната ябълка“, „Златното момиче“ Авторски приказки – „Котаракът в чизми“ – Шарл Перо „Грозното патенце“ – Ханс Кристиан Андерсен Приказки на балканските народи – „Главатарят, който искал да плени месечината“ – турска народна приказка Старогръцки митове и легенди – „Произходът на боговете“ Български народни предания и легенди – „Господ и дяволът правят света“ Български народни песни – „Троица братя града градяха“ Български празничен календар – Коледа, Великден, Пасха, Курбан байрам, Гергьовден /без рубрика – само произведенията са посочени/ „Хайдуги“ – Христо Ботев „Похитителят на мълнии“ – Рик Риърдън	заглавия

Въз основа на представения анализ на поместените произведения в раздела за извънкласно четене в читанките за четвърти клас могат да се направят следните изводи.

➤ В почти всички читанки за четвърти клас са поместени снимки на български автори на литература за деца, което позволява повишаване и разширяване на читателската компетентност на четвъртокласниците, посочени са и заглавия на други книги от същия автор.

➤ Като препоръчителен списък с литература за самостоятелно четене през лятната ваканция може да се приемат отпечатаните в последната тема заглавия в читанките за четвърти клас на: Р. Танкова и В. Самуилов (Tankova & Samuilov, 2019), П. Димитрова и кол. (Dimitrova, Krasteva & Todorova, 2019).

➤ В повечето читанки са отпечатани откъси от по-големи по обем произведения, като е посочено и заглавието на цялата книга. В почти всички читанки са включени откъси от романите с герой Том Сойер.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ИЗВОДИ

От приведените в настоящата студия примери за конкретни заглавия на произведения и отпечатан текст може да се направи изводът, че в повечето от одобрените от МОН читанки за началните класове обучението по извънкласно четене е обезпечено с конкретно учебно съдържание.

Забелязва се, че отделните авторски колективи са подбрали разнообразни по жанр произведения, като в някои от читанките се дава силен превес на броя на текстовете от определен жанр. В сравнение с останалите предложени за извънкласно четене произведения най-много стихотворения има в читанките на: М. Герджикова и кол. за първи, втори, трети клас; в тези на П. Димитрова и кол. за втори и четвърти клас; както и в читанката на Н. Иванова и кол. за втори клас.

В читанките от първи до четвърти клас на авторския колектив на Ст. Здравкова и кол. целенасочено се работи върху формиране на читателската компетентност на учениците, регулярно упражняване на уменията им за самостоятелно ориентиране в книжното тяло чрез визуалното отделяне в раздели, оформени като миникнижка. Както в цялата читанка, така и в раздела с текстове за извънкласно четене „Чета още и още“ са предложени неизучавани текстове от съвременни автори.

В повечето от алтернативните читанки за 1. – 4. клас има обособен раздел, в който са отпечатани предлаганите за извънкласно четене текстове. Това визуално и пространствено разграничаване позволява и учениците да се ориентират по-добре и да не се нарушава хронологичната последователност на текстовете, които се изучават в общообразователната подготовка по литература (четене) в съответния клас.

Наличието на няколко алтернативни учебни комплекта (от 6 до 8 броя) за обучение по български език и литература за всеки от класовете дава възможност учителите да подбират и предлагат по-разнообразен набор от текстове, които да се разглеждат в обучението и в учебните часове по извънкласно четене.

Чрез отпечатаните в читанките от първи до четвърти клас текстове за извънкласно четене и предлаганите дейности може оптимално да се формират у учениците уменията им за четене с разбиране на неизучаван текст, да се разширява читателската им компетентност за други произведения на определен

автор, да се запознаят учениците с текстове от различен жанр и тематика, както и с научнопопулярни текстове за български празници и обичаи, текстове от интернет и енциклопедии. У учениците се провокира интерес към по-големи по обем произведения, откъси от които са отпечатани в читанките в частта с текстове за извънкласно четене.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Borisova, T., Dimitrova, N., & Bencheva, S. (2017a). *Chitanka za 1. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Klett-Bulgaria. [Борисова, Т., Димитрова, Н., & Бенчева, С. (2017а). *Читанка за първи клас* (печатно издание с електронен вариант). София: Klett-България.]
- Borisova, T., Dimitrova, N., & Bencheva, S. (2017b). *Chitanka za 2. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Klett-Bulgaria. [Борисова, Т., Димитрова, Н., & Бенчева, С. (2017б). *Читанка за втори клас* (печатно издание с електронен вариант). София: Klett-България.]
- Borisova, T., Dimitrova, N., & Bencheva, S. (2018). *Chitanka za 3. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Klett-Bulgaria. [Борисова, Т., Димитрова, Н., & Бенчева, С. (2018). *Читанка за трети клас* (печатно издание с електронен вариант). София: Klett-България.]
- Borisova, T., Dimitrova, N., & Bencheva, S. (2019a). *Chitanka za 4. klas*. Chast 1. (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Klett-Bulgaria. [Борисова, Т., Димитрова, Н., & Бенчева, С. (2019а). *Читанка за четвърти клас*. Част 1 (печатно издание с електронен вариант). Първа част. София: Klett-България.]
- Borisova, T., Dimitrova, N., & Bencheva, S. (2019b). *Chitanka za 4. klas*. Chast 2. (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Klett-Bulgaria. [Борисова, Т., Димитрова, Н., & Бенчева, С. (2019б). *Читанка за четвърти клас*. Част 2 (печатно издание с електронен вариант). Втора част. София: Klett-България.]
- Gerdzhikova, A., Valkova, St., Vasileva, D., & Sengalevich, A. (2017a). *Chitanka za 1. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Klett-Bulgaria. [Герджикова, М., Вълкова, Ст., Василева, Д., & Сенгалевич, А. (2017а). *Читанка за първи клас* (печатно издание с електронен вариант). София: Klett-България.]
- Gerdzhikova, A., Valkova, St., Vasileva, D., & Sengalevich, A. (2017b). *Chitanka za 2. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Klett-Bulgaria. [Герджикова, М., Вълкова, Ст., Василева, Д., & Сенгалевич, А. (2017б). *Читанка за 2. клас* (печатно издание с електронен вариант). София: Klett-България.]
- Gerdzhikova, A., Valkova, St., Vasileva, D., & Sengalevich, A. (2018). *Chitanka za 3. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Klett-Bulgaria. [Герджикова, М., Вълкова, Ст., Василева, Д., & Сенгалевич, А. (2018). *Читанка за трети клас* (печатно издание с електронен вариант). София: Klett-България.]
- Gerdzhikova, A., Valkova, St., Vasileva, D., & Sengalevich, A. (2019). *Chitanka za 4. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Klett-Bulgaria. [Герджикова, М., Вълкова, Ст., Василева, Д., & Сенгалевич, А. (2019). *Читанка за четвърти клас* (печатно издание с електронен вариант). София: Klett-България.]

- Dimitrova, P., Boncheva, M., & Petrova, N. (2017a). *Chitanka za 1. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Prosveta-plus. [Димитрова, П., Бончева, М., & Петрова, Н. (2017а). *Читанка за първи клас* (печатно издание с електронен вариант). София: „Просвета – плюс“ ЕООД.]
- Dimitrova, P., Krasteva, D., & Todorova, M. (2017b). *Chitanka za 2. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Prosveta-plus. [Димитрова, П., Кръстева, Д., & Тодорова, М. (2017б). *Читанка за втори клас* (печатно издание с електронен вариант). София: „Просвета – плюс“ ЕООД.]
- Dimitrova, P., Boncheva, M., & Petrova, N. (2018). *Chitanka za 3. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Prosveta-plus. [Димитрова, П., Бончева, М., & Петрова, Н. (2018). *Читанка за трети клас* (печатно издание с електронен вариант). София: „Просвета – плюс“ ЕООД.]
- Dimitrova, P., Krasteva, D., & Todorova, M. (2019). *Chitanka za 4. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Prosveta-plus. [Димитрова, П., Кръстева, Д., & Тодорова, М. (2019). *Читанка за четвърти клас* (печатно издание с електронен вариант). София: „Просвета – плюс“ ЕООД.]
- Ivanova, N., Zhekova, A., & Neshkova, R. (2017a). *Chitanka za 1. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Riva. [Иванова, Н., Жекова, А., & Нешкова, Р. (2017а). *Читанка за първи клас*. София: Рива].
- Ivanova, N., Neshkova, R., & Zhekova, A. (2017b). *Chitanka za 2. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Riva. [Иванова, Н., Нешкова, Р., & Жекова, А. (2017б). *Читанка за втори клас* (печатно издание с електронен вариант). София: Рива].
- Ivanova, N., Neshkova, R., & Zhekova, A. (2018). *Chitanka za 3. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Riva. [Иванова, Н., Нешкова, Р., & Жекова, А. (2018). *Читанка за трети клас* (печатно издание с електронен вариант). София: Рива].
- Ivanova, N., Neshkova, R., & Zhekova, A. (2019). *Chitanka za 4. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Riva. [Иванова, Н., Нешкова, Р., & Жекова, А. (2019). *Читанка за четвърти клас* (печатно издание с електронен вариант). София: Рива].
- Ognyanova, N. (2017a). *Chitanka za 1. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Daniela Ubenova-Bilanska-ET. [Огнянова, Н. (2017а). *Читанка за първи клас* (печатно издание с електронен вариант). София: Даниела Убенова – Биланска-ЕТ].
- Ognyanova, N. (2017b). *Chitanka za 2. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Daniela Ubenova-Bilanska-ET. [Огнянова, Н. (2017б). *Читанка за втори клас* (печатно издание с електронен вариант). София: Даниела Убенова – Биланска-ЕТ].
- Tankova, R. (2017). *Chitanka za 1. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Prosveta-Sofia. [Танкова, Р. (2017). *Читанка за първи клас* (печатно издание с електронен вариант). София: Просвета-София].
- Tankova, R., & Lalev, Ts. (2017). *Chitanka za 2. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Prosveta-Sofia. [Танкова, Р., & Лалев, Ц. (2017). *Читанка за втори клас* (печатно издание с електронен вариант). София: Просвета-София].
- Tankova, R., & Lalev, Ts. (2018). *Chitanka za 3. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Prosveta-Sofia. [Танкова, Р., & Лалев, Ц. (2018). *Читанка за трети клас* (печатно издание с електронен вариант). София: Просвета-София].

- Tankova, R., & Samuilov, V. (2019). *Chitanka za 4. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Prosveta-Sofia. [Танкова, Р., & Самуилов, В. (2019). *Читанка за четвърти клас* (печатно издание с електронен вариант. София: Просвета-София].
- Tsanev, Iv., Popov, Vl., & Georgiev, G. (2017). *Chitanka za 1. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Prosveta-Azbuki. [Цанев, И., Попов, Вл., & Георгиев, Г. (2017). *Читанка за първи клас*. (печатно издание с електронен вариант). София: Просвета-Азбуки].
- Zdravkova, St., Vlaseva, T., Stoyanova, T., & Flamburari, V. (2017a). *Chitanka za 1. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Klett-Bulgaria. [Здравкова, Ст., Влацева, Т., Стоянова, Т., & Фламбурари, В. (2017а). *Читанка за първи клас*. (печатно издание с електронен вариант). София: Klett-България].
- Zdravkova, St., Vlaseva, T., Stoyanova, T., & Slavova, V. (2017b). *Chitanka za 2. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Klett-Bulgaria. [Здравкова, Ст., Влацева, Т., Стоянова, Т., & Славова, В. (2017б). *Читанка за втори клас* (печатно издание с електронен вариант). София: Klett-България].
- Zdravkova, St., Vlaseva, T., Spiridonova, Y., & Slavova, V. (2018). *Chitanka za 3. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Klett-Bulgaria. [Здравкова, Ст., Влацева, Т., Спиридонова, Ю., & Славова, В. (2018). *Читанка за трети клас* (печатно издание с електронен вариант). София: Klett-България].
- Zdravkova, St., Vlaseva, T., Spiridonova, Y., Tamamdzhieva, E., & Slavova, V. (2019). *Chitanka za 4. klas* (pechatno izdanie s elektronen variant). Sofia: Klett-Bulgaria. [Здравкова, Ст., Влацева, Т., Спиридонова, Ю., Тамамджиева, Е., & Славова, В. (2019). *Читанка за четвърти клас* (печатно издание с електронен вариант). София: Klett-България].

ЗА АВТОРА

Доц. д-р Анна Георгиева е преподавател в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Факултет по науки за образованието и изкуствата, катедра „Начална училищна педагогика“. Научните ѝ интереси са в областта на обучението по български език като роден и втори език, формирането на детето като читател, спецификата на обучението по литература в началните класове. Тя е автор на 3 монографии, 5 студии, 19 статии и 31 научни доклада.

Контакт: Адрес: София 1574, бул. Шипченски проход 69А, каб. 409

E-mail: ag@uni-sofia.bg

ABOUT THE AUTOR

Assoc. Prof. Anna Georgieva PhD is a lecturer at Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Faculty of Educational Studies and The Arts, Department of Primary School Education. Her scientific interests are in the field of teaching Bulgarian as a native and second language, the formation of the child as a reader, the specifics of literature education in the elementary grades. She is author of 3 monographs, 5 studies, 19 articles and 31 scientific papers.

Contact: Address: 1574 Sofia, 69A Shipchenski Prohod Blvd, room 409

E-mail: ag@uni-sofia.bg